

désével válik egyenlővé.⁹⁸ Még mélyebben megértjük, mit jelent mindent a szenvedésben és a keresztben szemlélni. Míg a dicsőség teológusa megpróbál keresztülnézni a szükségét szenvedőkön, a szegényeken, a megaláztatottakon és a „nemlétezőkön”, addig a kereszt teológusa tudja, hogy Isten szeretete a semmiből teremt. Ezért a bűnösnek meg kell semmisülnie, hogy üdvözülhessen. A *Disputáció* alapfeltevése itt lepleződik le. Ez pedig a feltámadás reménysége. Isten életet hoz a halálból. Létre hívja azt, ami van, abból, ami nincs. Ahhoz, hogy feltámadhasson, a bűnösnek előbb meg kell halnia. Minden hivalkodásnak el kell némulnia. A megigazító kegyelmet egyedül a „kereszt barátai” képesek befogadni, azok, akik semmivé lettek. Lezárult minden más út. A kereszt teológusa olyan ember, aki végre megfordult, és most már látja, „ami a valóság”.

„Utószó. Ki (volt) Gerhard O. Forde? Ki a kereszt teológusa?” In: Gerhard O. Forde, *Ki a kereszt teológusa? Gondolatok a Heidelbergi Disputációról*, Budapest, Magyarországi Luther Szövetség, 2005, 115–125. old.

⁹⁸ Záró megjegyzéseimre vonatkozólag lásd Vercruyse, „Gesetz und Liebe”, 41–43.

Utószó:

Ki (volt) Gerhard O. Forde? Ki a kereszt teológusa?

E könyvének magyarországi megjelenése előtt alig két hónappal, 2005. augusztus 9-én hunyt el Gerhard O. Forde (ejtsd: fördi) észak-amerikai rendszeres teológus, a Minnesota állambeli Luther Seminary (Evangelikus Hittudományi Egyetem) nyugalmazott professzora. Halála előtt három évvel a koppenhágai Nemzetközi Luther Kongresszuson még értesült arról, hogy készül a kereszt teológusáról szóló munkájának magyar nyelvű fordítása, de a szervezetét ekkorra már egyre inkább hatalmába kerítő Alzheimer-kór meggátolta abban, hogy fordítójával a fordítás technikai részleteiről beszélgesse. Akik a kongresszuson vele egy csoportban voltak, elmondták, hogy Forde teológiai kérdések még ilyen betegen is lázba hozták, s hozzászólásai meglepően logikusak és kristálytiszták voltak. Könnyed csevegésre azonban már képtelen volt.

Forde élete és munkássága

Gerhard O. Forde 1927-ben született Amerikába bevándorolt norvég háttérű evangélikus lelkészcsalád egyik gyermekeként. Tanulmányait az Iowa állam-beli Luther College-ban és a Luther Seminary-ben végezte St. Paul-ban. 1955-től tanított, először a northfieldi St. Olaf College-ban, majd hamarosan visszatért a Luther Seminary-be. A Harvardi Egyetemen 1967-ben doktorált, s viszonylag későn, 1968-ban szentelték lelkésszé. Vendégprofesszorként Oxfordban és Tübingenben is eltöltött egy évet. Számos tudományos egyesületnek és folyóirat szerkesztőbizottságának volt a tagja, valamint jelentős szerepet játszott az evangélikus-római katolikus párbeszédben is. 1998-ban, három évtizedes oktatói munka után vonult nyugdíjba, miután harminc évig tanított a Luther Seminary-ben. Diákjai, akikre maradandó hatást gyakorolt, elmondták, hogy Forde

egyetemi előadásai egyúttal proklamációk is voltak, a katedrán is úgy beszélt, mint a szószéken. Hirdette, leírta, hogy a teológia nem önmagáért van, hanem az igehirdetés segítésére. Ebben is mesterét, Luther Mártont követte, hiszen a teológia mindkettőjük számára egzisztenciális szenvedély volt. Forde jelentős munkái: *Law and Gospel Debate* (1969) [A törvény és az evangélium vitája]; *Where God Meets Man* (1972) [Ahol az Isten találkozik az emberrel]; *Justification By Faith: A Matter of Death and Life* (1982) [Hit általi megigazulás: élet és halál kérdése]; „The Work of Christ” and „Christian Life” in *Christian Dogmatics* (1984) [„Krisztus műve”, „Keresztény élet”, fejezetek a Keresztény Dogmatikából]; *Theology is for Proclamation* (1990) [A teológia az igehirdetésért van]; *On Being a Theologian of the Cross: Reflections on Luther's Heidelberg Disputation, 1518* (1993) [Ki a teológus? Gondolatok a Heidelbergi Disputációról]; *A More Radical Gospel: Essays on Eschatology, Authority, Atonement, Ecumenism* (2004) [Az evangélium radikálisabb: eszkatológia, autoritás, kiengesztelődés, ökuméné]. Ugyancsak egy évvel a halála előtt jelent meg *The Captivation of the Will: Luther vs. Erasmus and Bondage* (2004) [Az akarat szolgasága, Luther, Erasmus és a fogság].

A kereszt teológiája magyar nyelven

1999-ben a Magyarországi Luther Szövetség a Magyar Luther Füzetek 8. számaként adta ki a *Heidelbergi disputációt* Nagybocksai Vilmos ny. lelkész fordításában. A *Disputáció* teológiai jelentőségére először 1929-ben Walther von Loewenich hívta fel a figyelmet, akinek műve jelentős szerepet játszott az I. világháború utáni Luther-reneszánszban is. A híres könyv Muntag Andor és Gáncs Aladár kéziratos fordításában a negyvenes évek végétől kedve terjedt el az evangélikus egyházban, s nagy hatást gyakorolt teológus hallgatókra és a lutheri teológiára fogékony lekipásztorokra. Loewenich könyve Máty Katalin új fordításában jelent meg 2000-ben: *Theologia Crucis. A kereszt teológiája Luthernél* címen. (Magyar Luther Könyvek 8, Evangélikus Sajtóosztály és Magyarországi Luther Szövetség). Loewenich munkájához hasonló jelentőségű az oxfordi teológus, Alister E. McGrath 1985-ben kiadott könyve: *Luther's Theology of the Cross* (Ox-

ford: Basil Blackwell) [Luther és a kereszt teológiája]. McGrath Luther „teológiai áttöréséről” beszél, s Luther teológiai fejlődését vizsgálja, melynek során a középkori hagyománytól eljutott a „kereszt teológiájáig”, a *theologia crucis*-ig. A könyv ötödik, teológiailag leg súlyosabb fejezete magyar nyelven is olvasható a *Protestáns Szemle* 1993/2-es számában, Bogárdi Szabó István fordításában (81–100.). A kereszt teológiája témájába vág még a *Hogyan szemléljük Krisztus szent szenvedését?* című Luther-prédikáció, amelyet Véghelyi Antal fordított. (Magyar Luther Füzetek 6), valamint Percze Sándor, Szakács Tamás és Tubán József díjnyertes pályamunkái: *A kereszt teológiája és a lelkigondozó szolgálata* című kötetben. (Magyar Luther Könyvek 9). Gerhard O. Forde *Ki a kereszt teológusa? Gondolatok a Heidelbergi Disputációról (1518)* című művének magyar nyelven való megjelenésével immár kis könyvtárrá áll össze a kereszt teológiájáról szóló magyar nyelvű irodalom.

Egy olyan teológiai gondolkodásmód (nem irányzat!) kér polgárjogot és bebocsáttatást, amelynek sorsa évtizedeken keresztül a diszkrimináció és az elhallgattatás volt. Volt olyan egyházvezető püspök, aki a diktatúra idején életével képviselte ezt a teológiát, s a diktatúra által támogatott egyházvezetés a püspök keresztthordozását, szenvedését mint fölösleges „mártírteológiát” gúnyolta ki. A „kereszt teológiája” másfél évtizeddel a politikai rendszerváltozás után is csak az evangélikus egyház peremén, szinte kizárólag a Luther Szövetség kiadványaiban kap hangot, s a hivatalosak máris aggódni kezdenek, hogy „meglehetősen népszerű” ez a „jelzős szerkezetű teológia”. Ám Forde könyvéből azt tudjuk meg, hogy Luther nem „jelzős szerkezetű teológiáról”, hanem a „kereszt teológusáról” beszélt, legfőképpen arról, hogy miként lehetünk a kereszt teológusaivá; hogyan változtatja, „fordítja meg” meg a kereszt nemcsak természetes, eredeti emberi gondolkodásunkat, de még a teológiánkat is. Azt a teológiát, amelyre olyan büszkék vagyunk. Radikális gondolkodásra, sőt, radikális változásra hívja meg az olvasót a szerző. Kihívó, nyugtalanító olvasmány ez mindazoknak, akik saját szabadságukhoz, akaratukhoz, teológiájukhoz ragaszkodnak. A keresztnek ugyanis „szubverzív”, felforgató ereje van, és elkényelmesedett, elpolgáriasodott hitű embereknek ez

első látásra felháborítóknak és tarthatatlannak tűnik. A kereszt teológiája ugyanakkor nem engedi, hogy intézményesüljön, irányzattá váljon, hiszen lényege, hogy önmagát is állandóan dekonstruálja.

A kereszt teológiája és a feltámadás

A kereszt teológiájával kapcsolatos leggyakoribb és legvulgárisabb félreértés, hogy ez a teológia csak Krisztus halálával, Nagypéntekkel foglalkozik, s a feltámadással, Húsvétal nem tud mit kezdeni. A helyzet éppen fordítva van: csak a feltámadáshit fényében érthetjük meg Krisztus kereszthalálának értelmét. Ezt írja Forde a bevezetőjének első jegyzetében: „A »kereszt« kifejezés, ahogy tanulmányunkban majd végig használjuk, természetesen egy gyorsírás-jellegű szimbólum, amely magában foglalja a keresztre feszített és feltámadott Krisztus teljes történetét... a keresztre feszítést és a feltámadást, valamint a megdicsőülést is. Fontos, hogy a feltámadást és a megdicsőülést is ide soroljuk, ugyanis általában gyakori félreértés tapasztalható helyüket illetőleg a kereszt teológiájához való viszonyukban. Sokszor mondják azt, hogy a feltámadás teológiája a dicsőség teológiája; a kereszt teológiája pedig »csak« a keresztre feszítéssel foglalkozik. Semmi sem áll távolabb az igazságtól, mint ez a felfogás. Valójában lehetetlen dolog a kereszt teológiájáról beszélni a feltámadás nélkül. A keresztre feszítés mélységeibe is lehetetlen alászállni a feltámadás megértése nélkül.”

Forde könyvének célja: beszéljünk helyesen a kereszt teológiájáról!

A bevezető fejezetekben Forde arra mutat rá, hogy miért is kellett e könyvet megírnia. Véleménye szerint nem az a probléma, hogy ma nem beszélnek a kereszt teológiájáról, hanem az, hogy rosszul beszélnek róla. A kereszt teológiája szentimentalizálódott, amikor teológiai megfontolás nélkül divat lett áldozatról, Isten szenvedéséről beszélni. A szavak eredeti jelentését kifecamították, a teológia nyelve felhígult, amikor a divatos modern szellemi áramlatokra hatására csak „áldozatot” és „terápiát” emlegetünk, s a hit nyelvének alapfogalmait, mint „bűn”, „törvény”, „ítélet”, „harag”, „halál”, „elveszés”, „ördög”, „kárhozat” szalonképesebb fogalmakkal helyettesítjük. A

kereszt teológusa azonban nem hígítja a nyelvet, a dolgot annak nevezi, ami. A bűn: bűn, az ördög: ördög, a kárhozat: kárhozat. Csak ennek elfogadása esetén nyer értelmet a bűnbocsánat, a megváltás, az üdvösség. Mindennek megértéséhez a kereszt adja meg a helyes perspektívát: a világot, a sorsunkat a kereszten keresztül szemléljük és értjük meg.

Ha a „kereszt teológiájáról” beszélünk, arról, hogy „egyedül a kereszt a mi teológiánk” (*crux sola est nostra theologia*), akkor a „kereszt” szó természetesen magába foglalja az ószövetségi előkészületeket is. A kereszt teológiájának legtöbb hivatkozott igéje az Ótestamentumban található (pl. 2Móz 33,18–23 (Isten háta), 5Móz 32,39–42 (összezúz és gyógyít), 1Sám 2,6–7 (Az Úr megöl és megelevenít, Anna éneke), Ézs 28,21 (Isten szokatlan tettei, rendkívüli munkája), Ézs 45,15 (rejtőzködő Isten), Ézs 53 (szenvető szolga), illetve a bűnbánati zsoltárok.

A kereszt egyszerre jelenti Istennek a bűnre adott válaszát (a bűn büntetését), s egyszerre a bűntől való megváltást is. Ezért mondhatta Pál apostol, hogy a keresztről való beszéd botrány a zsidónak és bolondság a görögnek.

A kereszt teológiája támadó, „offenzív” teológia, mert nemcsak a bűnt támadja, hanem a bűnös ember teológiáját is. Azt támadja, amit a vallásban a legjobbnak tartunk: a teológiát. A kereszt teológiája ezért polémikus jellegű: azt próbálja leleplezni és kimutatni, hogy az ember saját teológiájával miként takargatja, miként rejti kegyes homlokzat mögé hitetlenségét. A kereszt teológiája állandó harcban van a dicsőség teológiájával.

A Heidelbergi disputáció szerkezete

A *Heidelbergi disputáció* negyven tételt tartalmaz, huszonnyolcat a teológia, tizenkettő a filozófia területéről. Forde könyve csak a huszonnyolc teológiai tételre koncentrál. Hangsúlyozza, hogy tökéletesen megkomponált szerkezetet figyelhetünk meg a huszonnyolc tétel felépítésében. A szerkezet két tartópillére az első és az utolsó tétel: az első Isten törvényéről szól, az utolsó Isten szeretetéről. A tételek sajátos paradoxonokra épülnek, ami már Pál apostol teológiájában is

megfigyelhető (ld. az 1. Korintusi levél elejét), s néhány tétel „párban” fogalmazódik meg, egymást komplementer módon kiegészítve. Lutherre – mint erre egyébként Gerhard Ebeling kiváló könyve (*Luther: Bevezetés a reformátor gondolkodásába*, Budapest: Magyar Luther Könyvek 6, 1997) rámutatott – az „antitetikus”, antitezisekre, ellentétpárookra építő gondolkodás jellemző: filozófia-teológia, betű-lélek, törvény-evangélium, cselekedet-hit, szabadság-szolgaság, világi birodalom-Isten országa, rejtőzködés-kinyilatkoztatás, kereszthalál-megdicsőülés, *theologia gloriae theologia crucis*.

Forde *Heidelbergi disputációt* a bevezető gondolatok után négy szerkezeti egységben tárgyalja:

I. A jócselekedetek problémája (1–12. tétel)

II. Az akarat problémája (13–18. tétel)

III. A nagy vízválasztó: a dicsőség vagy a kereszt útja (19–24. tétel)

IV. Isten munkája bennünk: a hit igazsága (25–28. tétel)

Ki a teológus?

Eddig a „kereszt teológiájáról” beszéltünk, de Forde joggal figyelmeztet bennünket, hogy Luther sohasem dolgozta ki a „kereszt teológiáját”. Tudjuk, Luther nem volt szisztematikus, dogmatikus gondolkodó, hanem kommentárokat, prédikációkat, alkalmi építő traktátusokat és polémiákat írt leginkább. Problémákban és nem rendszerekben gondolkodott. De így számára az első és az utolsó kérdés mindenben az istenkérdés, illetve a bűnös ember megigazulásának kérdése volt.

Tehát Luther nem teológiát „írt”, még kevésbé teológiai rendszert épített, de minden kérdéshez úgy nyúlt, hogy közben ízig-vérig teológus volt. A *Heidelbergi disputáció*ban sem a „kereszt teológiáját” állította szembe a „dicsőség teológiájával”, hanem a „kereszt teológusát” a „dicsőség teológusával”. (Forde rá is mutat az első amerikai kiadásban található helytelen fordításra: a 19–20. tételekben

„theology of the cross”, illetve „theology of glory” fordul elő: a későbbiekben ezt javították „theologian”-re.)

De hát ki is a teológus? Semmiképpen sem kizárólagosan az, aerről szóló akadémiai diplomával, tudományos fokozatokkal rendelkezik, vagy aki hivatásszerűen űzi a mesterséget. Rosszul gondolkodik az, aki a teológust egy vallásos nép elitjeként látja. Ideális esetben természetesen a nyáj, az egyház vezetője, a pásztor lenne a teológus, akire hallgatnak, és akinek a hangja után mennek a vezetettek. De ez már régóta nincs így, napjainkban a legkevésbé. Kialakult egy olyan szemlélet, hogy az egyház vezetője, a püspök igazgassa, vezesse csak a népet, s majd a teológus tanácsot ad, vagy éppen bírál. Jó esetben a teológus ma prófétai szerepet tölt be. Ám ez a modell (teológia mint prófétaság) is valamiféle „elit” szerepet, látható, vagy láthatatlan rangot feltételez. Helyén van-e teológus ebben a szerepben? Luther szerint a kereszt ezt a „rangot” is lerombolja.

Ki hát akkor a teológus? A válasz nagyon egyszerű: mindaz, aki gondolkodik és beszél Istenről. Ezt úgy is szoktuk fogalmazni: „minden hívő teológus”. De talán tágíthatjuk a kört: minden hívő, kérdező, kételkedő is lehet teológus, ha őt az istenkérdés, ittlétünk értelme, eredete és célja szenvedélyesen foglalkoztatja, s ha a premisszáik között számára Istennek van helye.

Ebből az is következik, hogy nem feltétlenül az teológus, akit talán sokan annak tartanak, aki magát annak mondja. Sokan a teológiát fiatalon és lelkesen választják, de előbb-utóbb, „érett fejjel” mégiscsak *tulajdonképpen* mások lesznek: professzorok, nyelvészek, bölcselők, archeológusok, történészek, pszichológusok, szociológusok, menedzserek, szervezők, vállalkozók, médiaszakemberek. Azért „változtak”, azért változhatott identitásuk, mert nem „jó” teológusok voltak. Nem a kereszt teológiájának, hanem a dicsőség teológiájának az útját járták. A kereszt nem „keresztelte” pályájukat, nem rombolta le újra és újra „igaznak” vélt teológiájukat. Hogyan lehetünk, vagy maradhatunk a „kereszt teológusai” Luther szerint? Ez vezet el mondanivalónk következő pontjához.

Hogyan lehetek a kereszt teológusa?

A kereszt teológusa állandó polémiaiban él a dicsőség teológusával. Talán úgy is fogalmazhatnánk: minden teológusban küzd a kereszt teológusa a dicsőség teológusával. A „hit szép harca” és „az élet koronája” az, ha a teológus a kereszt teológusává válik.

Ki is az a „dicsőség teológusa”, aki nem méltó a teológus névre, s ki a „kereszt teológusa”, aki méltó a teológus névre?

A „dicsőség teológusa”

A középkori teológia az *analogia entis* elvére épült. Vagyis a filozófia az alap, s erre épül a tudományok királynője, a teológia. (Luther a *Heidelbergi disputáció* végén a „talpáról a fejére” állítja a középkori tomista filozófiát, s megrendíti ezzel a teológia arisztotelészi megalapozását.) Vagyis, ha a középkor világképének megfelelően minden szépen egymásra épül (létezők nagy láncolata, hierarchia), akkor a teremtésben minden indirekt módon a teremtőre utal: *Omnis mundi creatura / quasi liber et pictura / nobis est et speculum* (Az egész teremtett világ olyan, mint egy könyv, mint egy tükör), mondta a 12. században Lille-i Alanus. A középkori filozófia úgy vélte, hogy a teremtésben végső soron minden Istenre utal, vagyis az analógia segítségével megismerhetjük Istent. Tehát a titkok „mögé” láthatunk, a keresztben is csak emberileg, érzelmileg rendülünk meg, de mögötte „látjuk”, felfogjuk Isten csodálatos cselekedeteit.

Luther szerint ez gyökeresen téves út, a kereszt ugyanis nem „transzparens”, nem láthatunk át rajta, hanem a keresztben *Isten láthatóvá tette, hogy mit tett miattunk és értünk*. Ha megkerüljük a keresztet, akkor a látásunkkal van a hiba, nekünk igenis *látni, szemlélni kell Krisztus szenvedését*. (Lásd Luther említett prédikációját: *Hogyan szemléljük Krisztus szent szenvedését?* MLF 6.)

A „kereszt teológusa”

A kereszt „megfordítja” eleve rossz látásunkat. A dicsőség teológusaként fordított optikában láttuk a dolgokat: a rosszat jónak, a

jót rossznak, a bolondságot bölcsességnek, a bölcsességet bolondságnak gondoltuk.

A kereszt teológusa nem akar a kereszt „mögé” látni, számára a kereszt nem transzparens, hanem tükör: *ez vagy te, ezt tettem érted* – mondja Isten a keresztet szemlélő embernek. Mózes is a dicsőség teológusa akart lenni, akárcsak Zebedeus fiai Jézus mellett. Isten Mózeshez egyszerre volt kegyelmes (mert valamit mégis megmutatott magából!), és ugyanakkor – ezt Forde is hangsúlyozza! – meg is alázta. Mert csak a *posteriorit* mutatta magából (ezt a szót használja a Vulgata a 2Móz 33,23-ban: „Hátulról meglátsz engemet, de orcámat nem láthatod.” Az Úr nemcsak kitünteti Mózeset, hanem meg is alázza (ha titkokat tárt volna fel neki, akkor a dicsőség teológusává tette volna!). A Lutherra jellemző offenzív, szinte blaszfém kép azt is sugallhatja, hogy a kíváncsiskodó Mózesnek a „hátsó” részét, s nem a szakrálisat, nem az orcáját mutatta meg. Ezt szemlélhetjük a keresztben is: a mocskot, a bűnt, a fertelmességet. Ezt mutatja meg nekünk az Isten. De ebbe a mocskokba, a tőle nem várt „szokatlan” dologba (Ézs 28,21), az *opus alienumba* (balkezébe) belerejti annak ellentétét, a minket szerető és megmentő irgalmát, az *opus propriumot*, a jobbkezt. Mindez csak a hívő szemlélőnek tárul fel. Csak a hit ismeri fel Isten szörnyűséges ítéletében az ő megmentő irgalmát. Isten kérlelhetetlen haragja (*ira severitatis*) mögött az ő könyörületes haragja (*ira misericordiae*) rejtőzik! Erről az isteni „rejtőzésről” szól a már idézett Luther-prédikáció: I. Krisztus szenvedése rémületbe ejt, II. Krisztus szenvedése megvigasztal.

Erről szól a 21. tétel magyarázata is:

A dicsőség teológusa a rosszat jónak, a jót rossznak mondja, a kereszt teológusa azt mondja, ami a valóság.

Vigyáznunk kell arra, nehogy a kereszt teológiája „negatív dicsőségteológia” legyen! Önmagában ne dicsőítsük a szenvedést! A szenvedés önmagában rossz. A kereszt a dicsőség teológusából akar minket a kereszt teológusává tenni. Megromlott látásunkat, hamis optikánkat 180 fokos fordulattal akarja elmozdítani. Ami lent volt, most fent lesz, ami lent, az fent, ami jó volt, az rossz lesz, ami rossz, az pedig jó. Mindeközben Isten „kísért” (*Anfechtungen*), megaláz és porba

dönt minket. Igen, fájdalmat okoz nekünk, de amikor a kereszt „megtámad” bennünket, passzívan el kell viselnünk. Ez a mi passziónk. Shakespeare *Lear királyában* Learnek meg kell örülnie ahhoz, hogy megértse a valóságot, Gloucesternek meg kell vakulnia, hogy lássa az igazságot. (Ez a paradox látásmód nagyon hasonlít Luther teológiájában és Shakespeare művészetében.) Meg kell halnunk ahhoz, hogy élhessünk, hogy megláthassuk: a dolog az, ami. Isten önmaga ellentétébe rejtőzködik el: *deus absconditus sub contrario suo*. Dicsősége rejtett a kereszt gyalázatában. Luther odáig is elmegy, hogy kimondja: Isten ördöggé lesz, s a pokolra visz azért, hogy mi a mennybe mehessünk. *Opus proprium* rejtett az *opus alienum*ban! Nem mögötte, hanem abban!

A dicsőség teológusa saját vallásosságában felfuvalkodik, megkeményedik. Érvényes ez az ún. „nagy” teológusokra és a szuperkegyesekre egyaránt. A vallási „vágy” is lehet csillapíthatatlan szenvedély. Forde szerint nincs különbség a szuperhívó vágyakozása és az alkoholista között. Mindegyiket valami emberi, tehát alulról jövő (mindegy, hogy „nemes” vagy „nemtelen”) *vágy* mozgatja. A kereszt azonban közbeavatkozik, „interveniál”. Nem enged, hogy akár a perverz, akár a vallásos „egóm” növekedni kezdjen. Ha engedek az egómnak (beleértve a vallásos egót is!), akkor lecsúszok a kereszt teológusának útjáról, és észrevétlenül a dicsőség teológusa leszek. Azáltal, hogy interveniál, a kereszt megöli bennem az emberit. Meg kell halnunk ahhoz, hogy újjászülethessünk. Nem csak egyszer, hanem újra és újra, mert az ego állandóan újratermelődik. Luther szerint az igazi halál a haláltól való rettegés vagy lelki félelem. A fizikai, úgynevezett valóságos halál gyerekjáték ehhez képest. Ha legyőztük az igazi halált, akkor nyílik lehetőségünk az új életre. Erről az új életről, Isten bennünk való munkájáról, a hit igazságáról szól a IV. rész (25–28. tétel).

Luther mérnöki pontossággal komponált teológiai tételei az első pillérrel, Isten törvényével kezdődtek, s az utolsó, 28. tétellel érnek véget: „Isten nem megtalálja, hanem megteremtí az, ami számára szeretetre méltó, az ember szeretete viszont abból fakad, hogy valamit szeretetre méltónak talál.” A magyarázat szerint:

Azért válnak széppé ugyanis a bűnösök, mert szeretetben részesülnek, s nem azért részesülnek szeretetben, mert szépek.

Ki volt Gerhard O. Forde? Az eddigiekből láthatjuk, hogy a „kereszt teológusa”. Egy radikális teológia radikális szószólója. Luther *Heidelbergi disputációjáról* szóló gondolatait azért fogalmazta meg majdnem fél évezred távolából, hogy Lutherrel együtt a 21. századi olvasót is a kereszt elé állítsa. Célja, hogy olvasói is a kereszt teológusai legyenek, hogy ledöntse a nagyokat az ő énjük, a buzgó hívőket pedig saját hitük trónusáról. Hogy valóban a kereszt lehessen „egyedül a mi teológiánk”. Akiket a kereszt így porba döntött, azok immár bátran mondják, hirdetik és énekelik kétezer év óta a kereszt teológusaival, így Pál apostollal, Lutherrel és Forde-val is együtt azt, ami a valóság.

Budapest, 2005. szeptember 11.

Ifj. Dr. Fabiny Tibor